

Warszawa, 6.11.2017

dr hab. Agnieszka Piskorska
Instytut Anglistyki UW

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Agaty Marzec pt. **Multiple Intelligences in Second Language Learning: Evidence from Sighted and Totally Blind Students**

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska podejmuje temat niosący ważne implikacje praktyczne dla dydaktyki, a w szczególności dla nauczania języków obcych, które mogą przełożyć się na podniesienie jakości i efektów kształcenia. Wśród potencjalnych beneficjentów zastosowania metod nawiązujących do Teorii Inteligencji Wielorakich (poniżej: MI) autorka umieszcza uczniów niewidomych – grupę, której z przyczyn naturalnych powinno poświęcić się szczególną uwagę w zakresie opracowania metod i technik pracy dydaktycznej zapewniających zrównoważony rozwój i dających szansę na wyrównanie deficytów wiedzy i umiejętności.

Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, wniosków i bibliografii. Na końcu pracy Autorka zamieściła również kwestionariusze i materiały, jakimi posługiwała się w trakcie badań empirycznych.

Rozdział 1 otwiera dyskusję nad obecnym stanem edukacji w obliczu zmieniającego się stanu wiedzy i obrazu współczesnego świata. Diagnoza Autorki jest pesymistyczna – systemy oświatowe nie nadążają za zmianami w świecie, a nauczanie oparte na biernym przyswajaniu wiedzy nie przygotowuje uczniów do życia. W kontekście tej diagnozy Autorka wprowadza teorię MI jako alternatywę dla obowiązującego obecnie modelu edukacji, w którym inteligencja logiczno-matematyczna i słowna uznawane są za wiodące.

Ponieważ Autorka z pełnym przekonaniem wyraża pogląd, iż wcielenie w życie założeń teorii MI umożliwiłoby rozwiązanie wielu problemów współczesnej edukacji, przekonanie to leży u podstaw całej niniejszej rozprawy i sformułowane jest w wielu jej miejscach na różne sposoby, pozwolę sobie w tym miejscu, tj. zanim przejdę do uwag dotyczących pozostałych rozdziałów rozprawy, odnieść się do tego założenia w sposób częściowo polemiczny.

Otóż teoria Gardnera z jednej strony odzwierciedla oczywiste intuicje – że każdy człowiek jest inny i charakteryzuje go swoisty zespół uzdolnień, a z drugiej jest

teorią nieweryfikowalną, gdyż nie da się dowieść, iż każdy z ośmiu obszarów uzdolnień człowieka ma taki sam status, tzn. jest typem „inteligencji” oraz że są one w niskim stopniu skorelowane ze sobą. To, czy nazwiemy wydolność i sprawność fizyczną stanowiącą predyspozycję do uprawiania sportu „inteligencją” czy też po prostu „talentem sportowym” pozostaje więc zagadnieniem czysto terminologicznym, a nie rzeczywistym problemem psychologii rozwojowej czy neuropsychologii. Autorka w pewnym stopniu sygnalizuje swoją świadomość dotyczącą kontrowersyjnego statusu teorii MI, np. zwracając uwagę, że obrazowanie mózgu nie stanowi jednoznacznego potwierdzenia tej teorii. W innym miejscu wspomina też, że użycie terminu „inteligencja” może budzić wątpliwości, ogólnie jednak poświęca miejsce głównie tym badaniom i opiniom, których autorzy uznali słuszność teorii Gardnera.

Wydawanie sądów w sporze o teorię MI wykracza poza moje kompetencje naukowe, uznaję też prawo Autorki rozprawy do wyrażenia własnego poglądu na rzeczoną teorię. Zwracam jedynie uwagę, iż w obliczu znanych kontrowersji dotyczących teorii MI należało – w imię rzetelności naukowej – kontrowersje te odnotować i poświęcić nieco więcej miejsca krytyce MI. W moim przekonaniu nie podważyłoby to w żaden sposób wartości pozostałych części pracy, w tym badań empirycznych posługujących się pojęciami zaczerpniętymi z teorii MI, gdyby Autorka zaznaczyła umowność tych pojęć i traktowała je jako punkt wyjścia do udowodnienia, iż indywidualizacja nauczania – ilustrowana w tym przypadku konkretnymi przykładami pracy z uczniami widzającymi i niewidomymi – prowadzi do korzystnych rezultatów.

Rozdział drugi poświęcony jest ogólnym zagadnieniom związanym z uczeniem się oraz charakterystyce uczniów słabowidzących. Autorka przedstawia szereg klasycznych podejść w ramach psychologii rozwojowej, proponowanych przez autorów takich jak Maslow, Glasser, Bloom, Vygotsky, czy też Piaget, a następnie przechodzi do szczegółowego omówienia czynników mających wpływ na proces uczenia się, takich jak wiek, płeć, dominujący rodzaj pamięci, zdolności językowe, motywacja itd. oraz strategii i stylów uczenia się. Wszystkie te czynniki, wraz z kategoriami wyróżnionymi przez Gardnera oddają pełny i skomplikowany obraz osoby uczącej się.

W drugiej części rozdziału przedstawiona jest charakterystyka uczniów niewidomych w kategoriach specyficznego połączenia omawianego w pierwszej

części rozdziału czynników. W opisie tym zwraca uwagę praktyczne zorientowanie autorki, która oprócz zaprezentowania przeglądu literatury dzieli się własnymi obserwacjami na temat osób niewidomych. W tej części rozdziału bardzo wymowne jest zestawienie ilustracji przedstawiających mecz siatkówki wykonanych przez dwie osoby dorosłe: widzącą i niewidomą. Można by zadać pytanie, czy umieszczenie rysunku wykonanego przez osobę widzącą jest konieczne w tej pracy, jednak w moim przekonaniu kontrast pomiędzy tym rysunkiem a rysunkiem osoby niewidomej przekazuje więcej treści niż niejeden opis. Wywołało to u mnie refleksję, iż osoby zajmujące się układaniem testów na zrozumienie języka obcego zdawanych przez osoby niewidome powinny zapoznać się z takimi kontrastującymi obrazami, aby podnieść swoją świadomość możliwych różnic w pojmowaniu świata przez te dwie grupy i zdać sobie sprawę z ich skutków.

Ogólnie w rozdziale drugim warto podkreślić wiedzę i praktyczną znajomość problemów osób niewidomych wykazaną przez Autorkę, która często odwołuje się do własnych obserwacji dotyczących wychowania i kształcenia dzieci niewidomych oraz wiąże nauczanie z umiejętnościami przydatnymi w życiu. W rozprawie dotyczącej edukacji takie powiązanie teorii z praktyką jest bezcenne.

Rozdział trzeci poświęcony jest różnym rozumieniom pojęcia „inteligencja” w świetle badań prowadzonych w ramach różnych dziedzin oraz różnym teoriom inteligencji. Autorka porusza szczegółowo wiele kwestii związanych z tą problematyką. m.in. czy inteligencja jest dziedziczna, na ile jest uwarunkowana kulturowo, a na ile uniwersalna, itp. Rozważania te prowadzą ponownie do teorii MI, a przesłanie tej części rozdziału jest takie, że teoria ta uznaje różnice indywidualne i zachęca do ich wykorzystania ku korzyści uczniów, aby mogli w pełni rozwinąć swój potencjał i odnaleźć się na rynku pracy. Z punktu widzenia organizacji całej rozprawy, która jest dość obszerna, można byłoby zastanowić się, czy zasadne jest omawianie podstaw teorii MI w rozdziale pierwszym, a potem trzecim. Być może połączenie rozdziałów pierwszego i trzeciego przyczyniłoby się do bardziej zwięzłego przedstawienia teorii MI na tle innych podejść do inteligencji.

Rozdział 4 przynosi pogłębioną dyskusję nad poszczególnymi typami inteligencji wg Gardnera. Opierając się na badaniach innych zwolenników teorii MI autorka przytacza przykłady ujawniania się poszczególnych typów inteligencji oraz możliwość ich wykorzystania w pracy zawodowej. Nawiązując do wyrażonych powyżej wątpliwości dotyczących teorii MI, przytoczę tu powołanie ze str. 202 na

prace Suświłło i Armstronga, według których osoby obdarzone inteligencją muzyczną mają predyspozycje do wykonywania następujących zawodów: „musician, musical copyist, music teacher/instructor, singer, songwriter, piano tuner, instrument maker, disc jockey, choral director, conductor, salesperson, musical therapist, dancer, music critic, composer or sound engineer”. Potwierdza się zatem, iż teoria MI powtarza intuicyjnie oczywiste wnioski, takie jak ten, iż osoba obdarzona słuchem i zdolnościami muzycznymi może zostać muzykiem. Ponownie należy więc podkreślić, iż kluczowa wartość pracy Autorki leży w tych jej elementach, które dotyczą praktycznych zastosowań przyjętego założenia o konieczności indywidualizacji nauczania. Są to również opisane w tym rozdziale działania służące zmniejszaniu luk w wiedzy osób niewidomych w zakresie komunikacji niewerbalnej i kontrolowania wywieranego na innych wrażenia, które Autorka przeprowadziła w ramach warsztatów ze studentami. Ciekawy był też pomysł zmniejszania luk w wiedzy osób widzących na temat niewidomych. Innym elementem rozdziału niosącym praktyczne implikacje są rozważania, jak założenia MI można wprowadzić do programu szkolnego – głosem zdrowego rozsądku jest niewątpliwie postulat, aby traktować tę teorię jako uzupełnienie i wzbogacenie programu, a jej znajomość wśród nauczycieli traktować jako środek do celu, jakim jest urozmaicenie nauczania i uczynienie go ciekawszym.

Rozdział piąty opisuje empiryczną część badań przeprowadzonych na potrzeby rozprawy, podzielonych na trzy procedury. Badania te miały za cel ustalenie korelacji pomiędzy nauczaniem języka obcego a wykorzystaniem teorii MI. Procedura pierwsza służyła ustaleniu, czy istnieją istotne statystycznie różnice pomiędzy poszczególnymi typami inteligencji ujawniającymi się wśród osób widzących i niewidomych, co zostało potwierdzone. Procedura druga badała wyniki w nauczaniu języka angielskiego osiągnięte przy stosowaniu metod tradycyjnych i metody uzupełnionej o teorię MI wśród uczniów widzących i niewidomych. Wykazano korzystny wpływ tej drugiej metody w obu grupach. Procedura trzecia miała na celu ustalenie, czy istnieje typowy profil inteligencji osoby wybierającej kształcenie filologiczne na etapie uniwersyteckim. Profil taki został przez Autorkę opisany.

Struktura tego rozdziału jest przejrzysta i klarowna, a badane hipotezy badawcze sformułowane są jasno. Pod względem metodologicznym, badania empiryczne zostały przeprowadzone bardzo rzetelnie i omówione w sposób dokładny.

Pewnym mankamentem drugiego etapu badania jest mała liczba osób biorących w nim udział, czego autorka jest zresztą świadoma. Liczba sześciu przebadanych uczniów w etapie drugim kontrastuje z dużą liczbą studentów ankietowanych w etapie trzecim, choć wyniki etapu drugiego wydają się bardziej istotne dla udowodnienia głównej tezy rozprawy. Wyniki etapu drugiego należy więc potraktować – tak jak proponuje Autorka – jako badanie pilotażowe i oczekiwać dalszej ich weryfikacji. Natomiast w odniesieniu do procedury trzeciej należałoby również mieć na uwadze, iż decyzja wyboru kierunku studiów bywa podejmowana na podstawie różnych czynników, a jak wskazują dane z rekrutacji na studia, kandydaci najczęściej aplikują na kilka kierunków jednocześnie, więc być może wniosek iż „they have developed an ideal or distinct intelligence profile for L2 learning” podany na str. 328 należałoby traktować ostrożnie.

Ponownie warto zwrócić uwagę, iż omawiając poszczególne procedury badawcze i uzyskane wyniki Autorka nie ogranicza się do relacjonowania danych statystycznych, lecz odnosi się wielokrotnie do możliwości wyciągnięcia praktycznych wniosków i zastosowania ich w pracy z uczniami niewidomymi. Przedstawione pomysły lekcji z uczniami, angażujące ich na wielu poziomach i prowadzące do skutecznego przyswojenia wiedzy i umiejętności stanowią niepodważalną wartość pracy Autorki.

Jak można przewidzieć, we wnioskach Autorka potwierdza wyrażone w pracy wielokrotnie przekonanie, potwierdzone również w pewnym stopniu w Jej badaniach empirycznych, iż zastosowanie elementów teorii MI w praktyce dydaktycznej daje korzystne rezultaty dla wszystkich uczących się, a w szczególności może zwiększyć szansę na sukces edukacyjny osób niewidomych.

Powołując się na ponad 250 źródeł naukowych, Autorka dowiodła znajomości literatury przedmiotu i umiejętności posługiwania się nią w celu stworzenia podstaw teoretycznych dysertacji. Powstała więc praca ugruntowana wśród istniejących badań, wnosząca do nich nową jakość i niosąca implikacje praktyczne. Pod względem formalnym rozprawa została przygotowana starannie, choć zdarzają się drobne błędy edytorskie, np. „Here the conflict during is that of intimacy” str. 48, „We have seen students their desks with their pens” str. 141, „triarchich test” str. 160, „the Gardner’s definition” str. 167, czy też „skillful cheating cannot be a compliment” str. 241. Błędy te nie wpływają na ogólną lekturę dysertacji i jak wiadomo są nieuniknione.

W podsumowaniu stwierdzam, że pomimo sformułowania przeze mnie pewnych zastrzeżeń dotyczących w zasadzie nie wkładu własnego Autorki w pracę, lecz modelu teoretycznego, który uczyniła podstawą swoich rozważań, rozprawę doktorską Pani mgr Agaty Marzec pt. **Multiple Intelligences in Second Language Learning: Evidence from Sighted and Totally Blind Students** oceniam wysoko ze względu na przedstawione w niej propozycje poprawienia jakości i efektów nauczania osób niewidomych. Stwierdzam, iż dysertacja ta spełnia wymogi ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o tytule naukowym i stopniach naukowych oraz o stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r., Nr 65, poz. 595 i z 2005 r., Nr 164, poz. 1365) i wnoszę o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.